บทที่ 8
มนุษย์กับทรัพยากรสัตว์ป่า

1.1. วัตถุประสงค์

1.1.1 เพื่อให้นักศึกษาบอกความหมายของสัตว์ป่าและการจัดการสัตว์ป่าได้

1.1.2 เพื่อให้นักศึกษาระบุถึงคุณประโยชน์ของสัตว์ป่าได้

1.1.3 เพื่อให้นักศึกษาบอกถึงหลักการและการอนุรักษ์สัตว์ป่าได้

1.1.4 เพื่อให้นักศึกษาบอกถึงปัจจัยที่เป็นต้นเหตุให้สัตว์ป่าต้องลดน้อยลงได้

1.1.5 เพื่อให้นักศึกษาบอกคำจำกัดความของคำว่า "เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าได้"

1.1.6 เพื่อให้นักศึกษาจำแนกชนิดของสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองในประเทศไทยได้

1.2 เนื้อหาสำคัญ

ความหมายของสัตว์ป่าและการจัดการสัตว์ป่า

สัตว์ป่าโดยทั่วไป หมายถึง เฉพาะสัตว์มีกระดูกสันหลัง แบ่งออกเป็นพวกใหญ่

-สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ เต่า ตะกวด เหี้ย กิ้งกา และงู

-สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ได้แก่ กบ เขียด ปาด และคางคก

-สัตว์จำพวกเลี้ยงลูกด้วยน้ำนม ได้แก่ ช้าง เสือ กวาง และค้างคาว

-สัตว์จำพวกนก

-ปลา

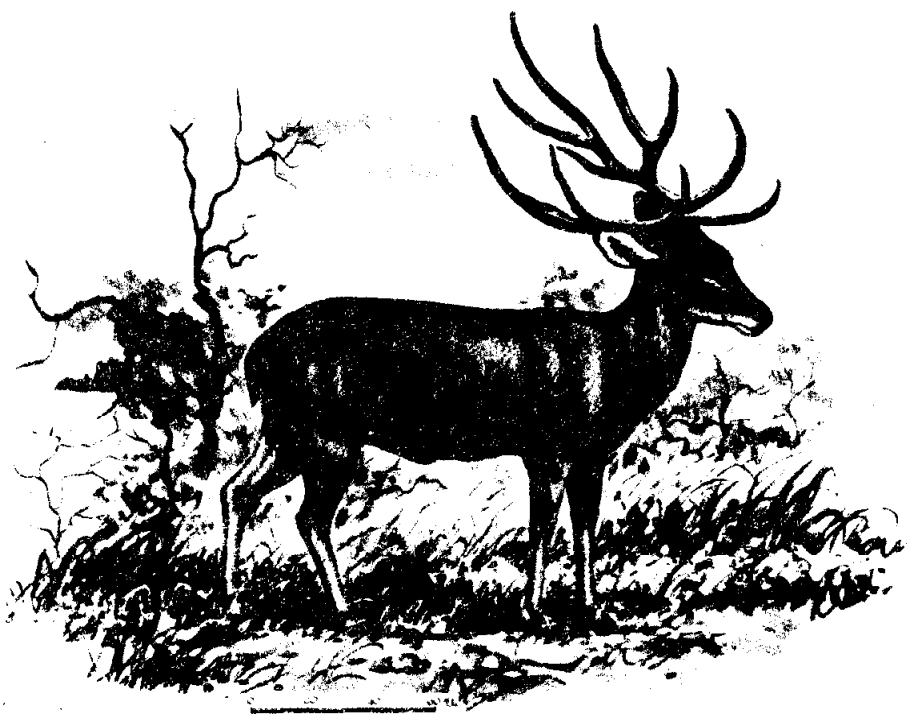

๑ สมัน หรือ เนื้อสมัน

Schomburgk's deer (Cervus schomburgki)

การจัดการสัตว์ป่า หมายถึง การนำเอาหลักวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสัตว์ป่ามาประยุกต์ในการดำเนินงานกับสัตว์ป่าในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อให้สัตว์ป่าในท้องที่นั้น ๆ สามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์ทั้งในแง่เศรษฐกิจ วิชาการ และการพักผ่อนหย่อนใจให้มากที่สุด และให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอตลอดไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ประโยชน์ของสัตว์ป่า คุณประโยชน์ของสัตว์ป่าที่มีต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ คือ

1. ประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ ใช้เนื้อสัตว์ป่าเป็นอาหาร ใช้ประโยชน์จากส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ป่า เช่น ขน เขา และหนัง ฯลฯ นอกจากนี้อาชีพการค้าสัตว์ป่าถือเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่ผู้ค้า ประโยชน์ด้านนี้ถ้าหากขาดการควบคุมดูแลให้รัดกุมแล้วย่อมทำให้เกิดผลเสียขึ้นได้คือทำให้ปริมาณสัตว์ป่าลดจำนวนลงเรื่อย ๆ จนเป็นที่น่าวิตกว่าอาจจะต้องสูญพันธุ์ไปหรือทำให้ความสมดุลตามธรรมชาติ ต้องเสียไปอันเป็นผลเสียหายแก่เศรษฐกิจทางอ้อม ดังนั้นการใช้ประโยชน์ด้านนี้จึงควรใช้ด้วยความระมัดระวัง

2. ประโยชน์ในด้านวิชาการ การค้นคว้าทดลองในด้านวิทยาศาสตร์ที่ก่อประโยชน์ให้แก่สังคมในปัจจุบัน จะเห็นว่าประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ได้สั่งซื้อสัตว์ป่าจากประเทศไทยไปใช้ในการค้นคว้าทดลองปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนไม่น้อย นอกจากนั้นยังมีการนำเอาสัตว์ป่าไปเลี้ยงในสวนสัตว์เพื่อให้ประชาชน นักศึกษา และนักวิทยาศาสตร์ทางธรรมชาติชมและศึกษาถึงชีวิตของสัตว์ป่า ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ไม่น้อยเพราะเท่ากับเป็นการรักษาชนิดพันธุ์สัตว์ที่หายากบางชนิดไม่ให้ต้องถูกล่าจนสูญพันธุ์ไป

3. ประโยชน์ในด้านรักษาความงามและคุณค่าทางจิตใจ

4. ประโยชน์ในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ

หลักการจัดการและอนุรักษ์สัตว์ป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าควรมีหลักในการดำเนินการ

1. การป้องกัน การป้องกันให้สัตว์ป่าคงอยู่นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของการจัดการสัตว์ป่า

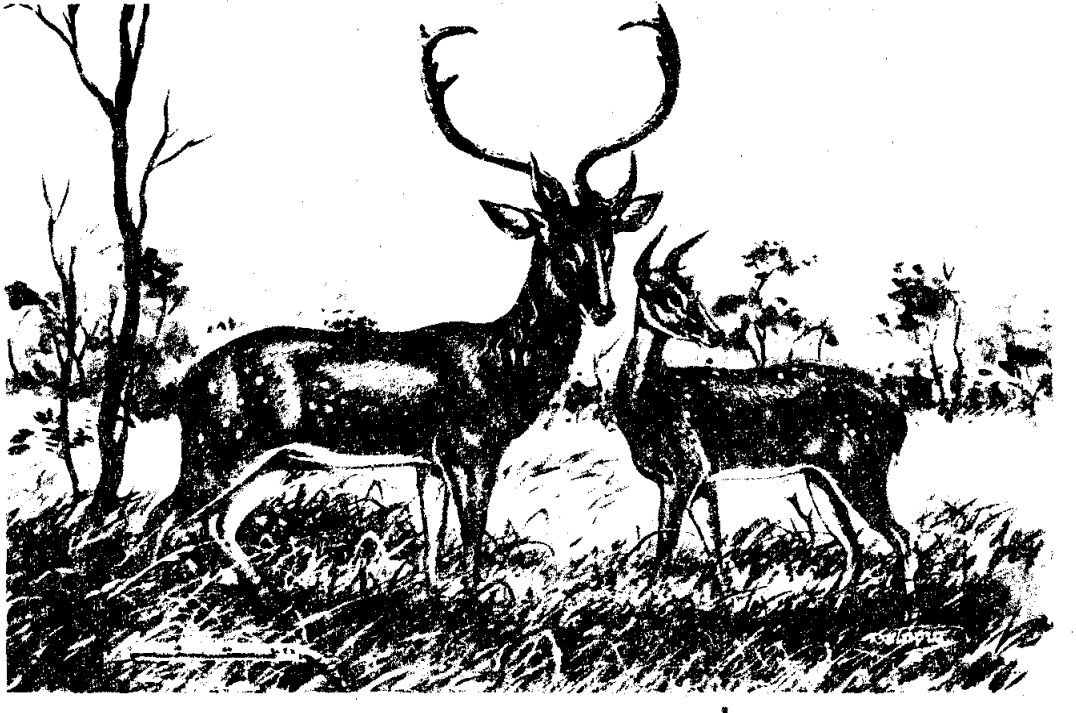

๒ สะอง หรือ ละมั่ง

Eld's deer (Cervus eldi)

2. การอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัย หมายถึง การป้องกัน การบำรุงรักษาและการปรับปรุงแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำและอาหารของสัตว์ป่าให้อยู่ในสภาพที่ดีและไม่ถูกทำลายให้สูญหายไป

3. การค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ การค้นคว้าวิจัยถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการจัดการสัตว์ป่า ทั้งนี้เพื่อจะได้นำเอาผลการค้นคว้าวิจัยไปประยุกต์กับการจัดการสัตว์ป่าในอนาคต งานป้องกันและปราบปรามลักลอบล่าสัตว์จะลดลง งานค้นคว้าวิจัยกลับจะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับจึงควรที่จะได้เริ่มงานค้นคว้าวิจัยทางวิชาการให้ควบคู่กับงานด้านป้องกันและปราบปรามด้วย

4. การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า ต้องรู้จักนำทรัพยากรนั้น ๆ มาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดโดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรนั้น ๆ

อุปสรรคและปัจจัยที่เป็นเหตุให้สัตว์ป่าต้องลดน้อยลง สาเหตุที่ทำให้จำนวนสัตว์ป่าต้องลดน้อยลงมีอยู่ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

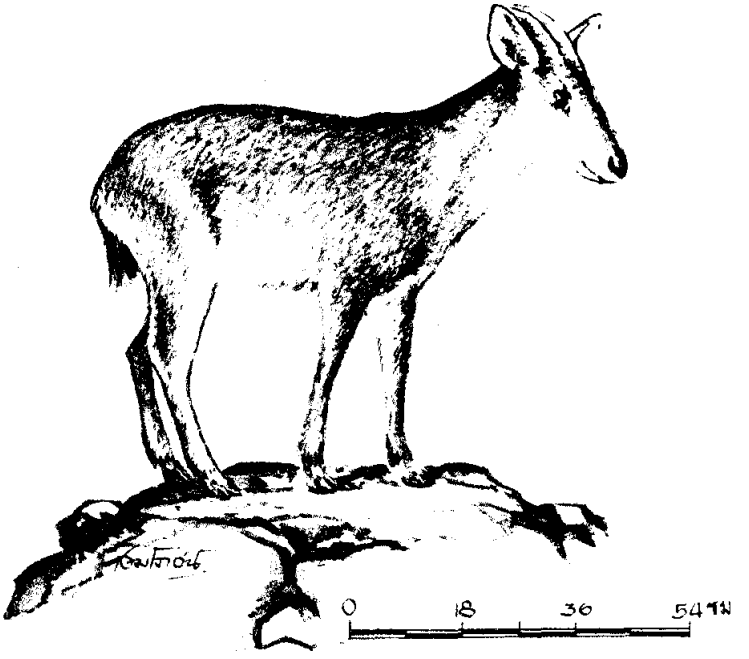

๓ กวางผา

Gray goral (Neamorhaedus goral griseus)

1. การล่าสัตว์โดยไม่มีขอบขีดจำกัดในอดีตและปัจจุบัน

2. การทำลายที่อยู่อาศัยและแหล่งหากินของสัตว์ป่า

ทรัพยากรสัตว์ป่าของประเทศไทย

1. เขตรักษาสัตว์ป่าในประเทศไทย เนื่องจากสัตว์ป่าได้ลดลงอย่างรวดเร็วจึงได้ออกพระราชบัญญัติและวางระเบียบการใช้ประโยชน์และร่างแนวทางการจัดการสัตว์ป่าของประเทศขึ้นในปี พ.ศ. 2503 โดยอ้างเหตุผลว่า **สัตว์ป่า** เป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่ายิ่งที่อำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ วิทยาการและรักษาความงาม ตลอดจนคุณค่าตามธรรมชาติไว้ พระราชบัญญัติที่ตราขึ้นนี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503" ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504

-เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คือ บริเวณพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า กระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกา กรมป่าไม้เป็นส่วน

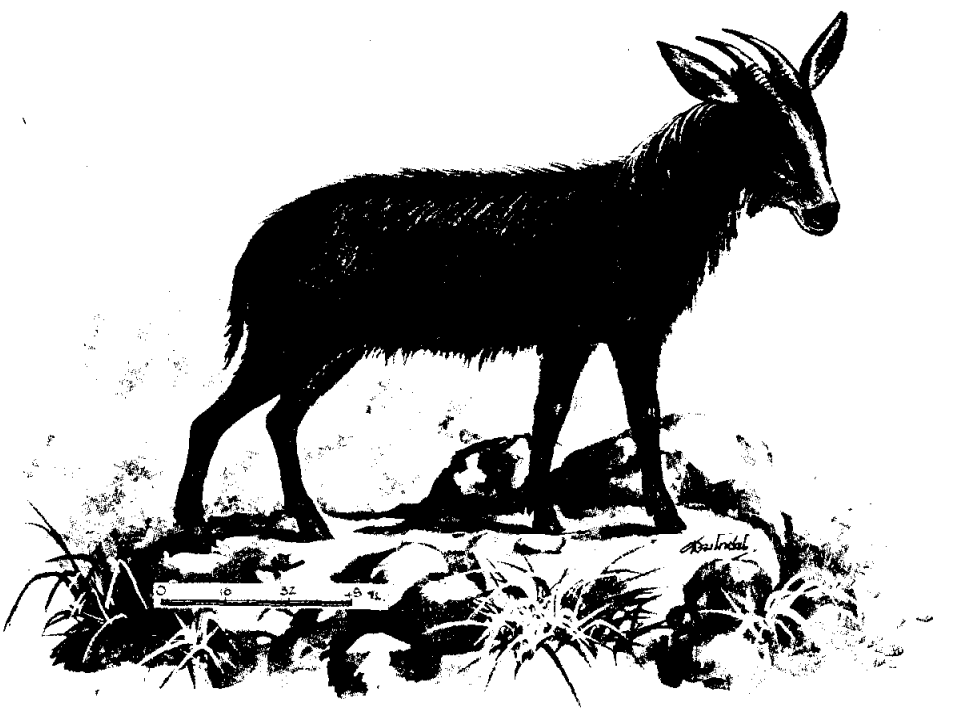

๔ เลียงผา หรือ เยือง หรือ กูรำ หรือ โครำ

Serow (Capricornis sumatraensis)

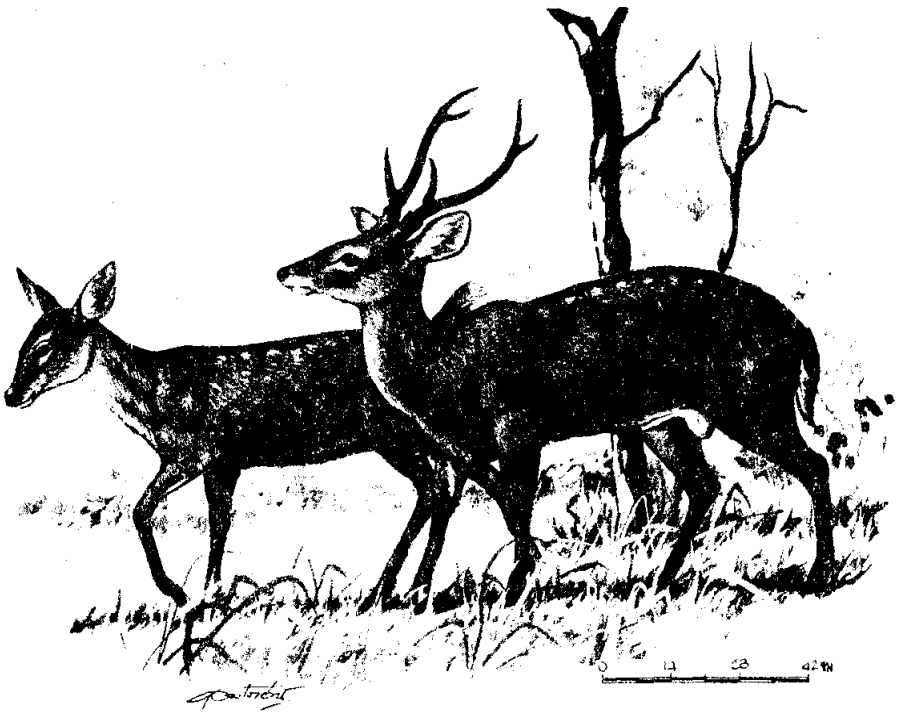

๕ เนื้อทราย หรือ ตามะแน

Hog deer (Axis porcinus)

ราชการของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องทรัพยากรสัตว์ป่า ได้เสนอรัฐบาลจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นอกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้วรัฐบาลยังกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่าออกเป็นประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามความในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 มาตรา 26

-เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หมายถึง อาณาบริเวณพื้นที่ที่ทางราชการได้กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าบางชนิดหรือเป็นที่ที่สัตว์จำเป็นต้องใช้สำหรับกิจกรรมบางอย่างในการดำรงชีวิต เช่นเป็นที่ผสมพันธุ์ เลี้ยงลูกอ่อน พื้นที่ที่ได้กำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ขนาดไม่กว้างขวางมากนัก และส่วนใหญ่เป็นบริเวณที่ใช้ในราชการหรือเพื่อสาธารณประโยชน์หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนั้น กรมป่าไม้ยังจัดให้มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า สถานีวิจัยสัตว์ป่า อุทยานสัตว์ป่าและศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่า

2. แนวทางอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าของชาติ การที่จะให้การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้น จำเป็นต้องมีหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลที่รับผิดชอบในด้านนี้ที่เข้มแข็งและมีความสามารถและยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างจริงจังอีกด้วย ปัจจุบันนี้รัฐบาลได้มีหน่วยงานโดยตรงในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า คือ กองอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าสรุปได้

2.1 มีกฎหมายที่เหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์

2.2 วางแผนการจัดการสัตว์ป่าให้เหมาะสมต้องประกอบด้วยความรู้ทางทฤษฎี ความชำนาญและความสามารถของผู้วางแผนข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของสัตว์แต่ละชนิดในท้องที่และที่สำคัญคือต้องมีจุดมุ่งหมายหรือนโยบายที่แน่นอนในการอนุรักษ์สัตว์ป่า

2.3 การเตรียมกำลังคนและนักวิชาการทางด้านสัตว์ป่า

๖ กระซู่

Sumatran *rhinoceros* (*Didermocerus* sumatrensis)

2.4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รัฐบาลโดยเฉพาะกรมป่าไม้ควรเน้นหนักในด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้ถึงความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรนี้เพื่อที่จะได้ให้ความร่วมมือต่อรัฐบาลในด้านการอนุรักษ์ต่อไป

2.5 การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์ป่า

2.6 การเพาะพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อให้ทรัพยากรสัตว์ป่ามีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพียงต่อความต้องการของประชาชนที่จะใช้ประโยชน์

3. **ชนิดของสัตว์ป่าสงวนในประเทศไทย** หมายถึงสัตว์ป่าที่หายาก 9 ชนิด ได้แก่ แรด กระซู่ กูปรีหรือโคไพร ควายป่า ละองหรือละมั่ง เนื้อสมัน เนื้อทราย เลียงผาและกวางผา

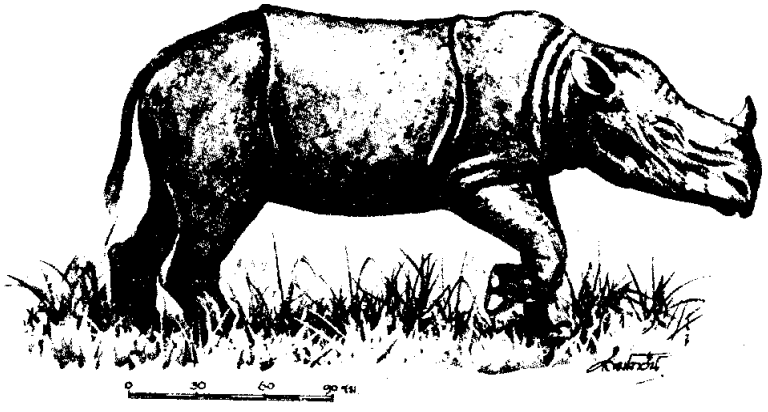

๗ แรด

Javan rhinoceros (Rhinoceros sondaicus)

4. **ชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองในประเทศไทย** แบ่งได้ 2 ประเภทคือ

4.1 **สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1** ห้ามล่านอกจากจะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และต้องจับเป็นเท่านั้น ห้ามล่าโดยวิธีทำให้ตายโดยเด็ดขาด แต่ถ้าจะล่าด้วยวิธีทำให้ตายจะกระทำได้เฉพาะการล่าเพื่อการวิจัยทางวิชาการและได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้เป็นพิเศษ

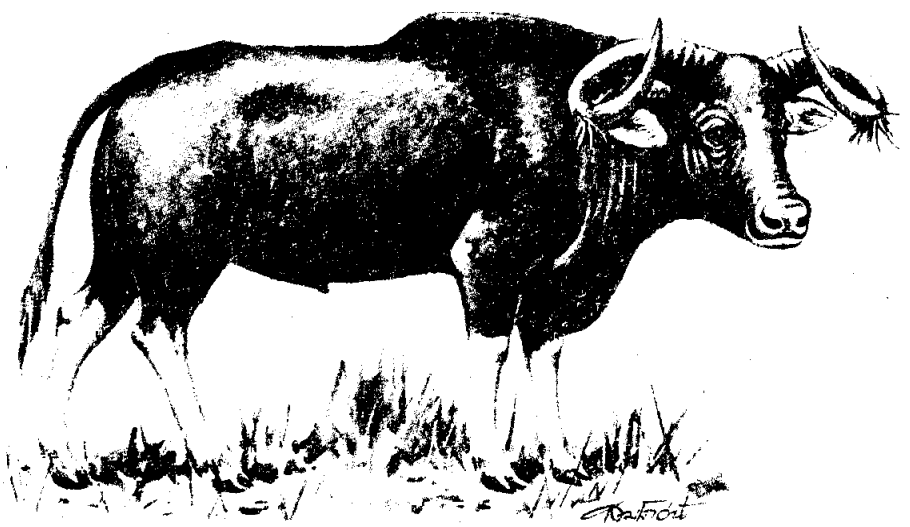

๘ กูปรี หรือ โคไพร
Kouprey (Bos sauveli)

4.2 **สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 2** คือสัตว์ป่าที่ใช้เนื้อเป็นอาหารหรือล่าเพื่อเกมกีฬา ต้องมีใบอนุญาตตามระเบียบของกรมป่าไม้ ถ้าล่าในระยะเวลาห้ามล่าแม้ว่าจะมีใบอนุญาตให้ล่าก็มีความผิดต้องโทษตามกฎหมาย

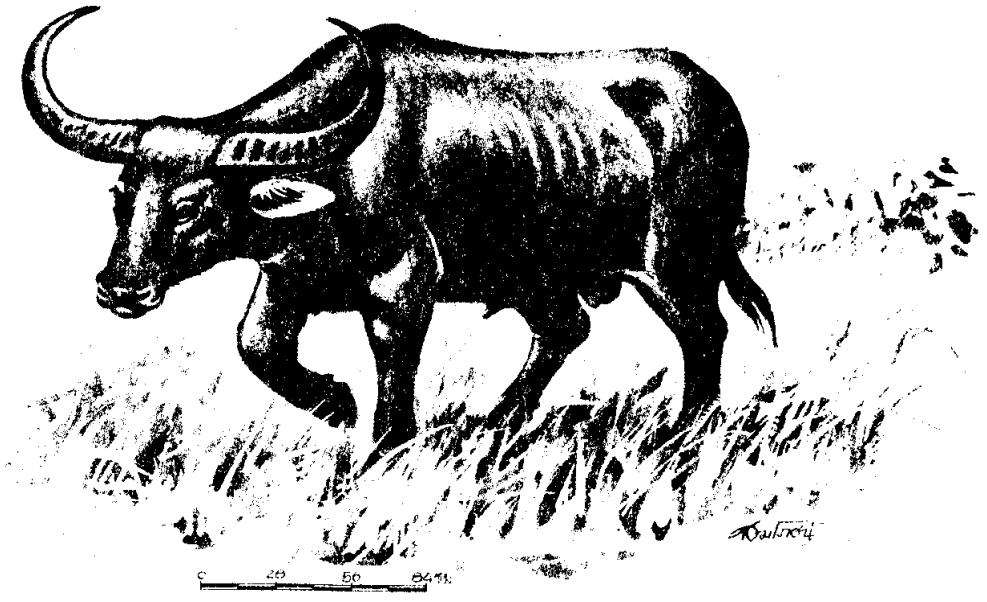

๙ ควายป่า

Wild buffalo (Bubalus bubalis)

1.3 สรุป

สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่ง จัดอยู่ในทรัพยากรที่เกิดขึ้นทดแทนและรักษาให้คงอยู่ได้จำเป็นต้องมีการปกป้องรักษาจัดหาที่อยู่อาศัย อาหารและแหล่งน้ำให้พอแก่ความต้องการ อีกทั้งต้องมีการสงวนพันธุ์ไว้มิให้ถูกทำลายจนถึงกับสูญพันธุ์ไป เพราะหากปล่อยให้สูญพันธุ์ไปแล้วไม่อาจที่จะหาพันธุ์อื่นมาทดแทนให้เหมือนพันธุ์เดิมได้ ประเทศไทยในสมัยก่อนมีสัตว์ป่าอย่างชุกชุม ต่อมาเมื่อได้พัฒนาความเจริญไปสู่ชนบท แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและสัตว์น้ำได้ถูกบุกรุกแผ้วถางทำลายกลายเป็นไร่นา และที่ทำกินของมนุษย์เสียจำนวนมาก ประกอบกับจำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น อุปกรณ์ในการล่าทำลายสัตว์ป่าและสัตว์น้ำทันสมัยขึ้น จึงมีการล่าสัตว์และจับปลาทุกชนิดโดยไม่มีขอบชีดจำกัด จำนวนสัตว์ป่าและสัตว์น้ำจึงร่อยหรอลงทุกวัน สัตว์ป่าบางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ ส่วนสัตว์ป่าที่เหลืออยู่ในปัจจุบันก็มีอยู่หลายชนิดที่กำลังจะสูญพันธุ์ไป ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนชาวไทยทุกคนควรจะได้ช่วยกันรักษาทรัพยากรสัตว์ป่าให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อเป็นมรดกตกทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ ทั้งนี้เพราะประเทศใดมีสัตว์ป่า

อยู่มากย่อมเป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่ประเทศนั้น ๆ เพราะสัตว์ป่าเป็นเครื่องแสดงถึงระดับความเจริญหรือวัฒนธรรมทางด้านจิตใจของมนุษย์ สัตว์ป่าบางชนิดมีคุณค่าในทางเศรษฐกิจเป็นอันมาก นอกจากบางชนิดยังมีคุณค่าแก่การเกษตรและการป่าไม้เป็นอันมาก ถ้าหากสัตว์ป่าต้องถูกทำลายไปก็เท่ากับทำลายความสมดุลของธรรมชาติให้เสียไป ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนและเจ้าหน้าที่ทุกระดับที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

1.4 ศัพท์สำคัญ

1.4.1 **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า** หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า กระทำได้โดยประกาศทางราชกฤษฎีกา

1.4.2 **เขตห้ามล่าสัตว์ป่า** หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่ทางราชการได้กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าบางชนิด

1.4.3 **สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1** หมายถึงสัตว์ป่าซึ่งคนไม่ใช้เนื้อเป็นอาหารหรือไม่ล่าเป็นเกมกีฬา

1.4.4 **สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 2** หมายถึงสัตว์ป่าซึ่งปกติใช้เนื้อเป็นอาหารหรือล่าเพื่อเกมกีฬา

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

พ.ศ. 2538

บัญชีสัตว์ป่าสงวน 15 ชนิด

1. นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินทร	2. แรด
3. กระซู่	4. กูปรีหรือโคไพร
5. ควายป่า	6. ละองหรือละมั่ง
7. สมันหรือเนื้อสมัน	8. เลียงผา หรือเยือง หรือกูรำ หรือโครำ
9. กวางผา	10. นกแต้วแล้วท้องดำ
11. นกกระเรียน	12. แมวลายหินอ่อน
13. สมเสร็จ	14. เก้งหม้อ
15. พะยูนหรือหมูน้ำ	

(ให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างประเทศและต้องเร่งรัดขยายพันธุ์สัตว์ป่าและสงวนควบคู่กันไป)

แนวคำถาม

1. คุณประโยชน์ของสัตว์ป่ามีผลต่อมนุษย์ทางด้านใดบ้าง ?

   1) ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ
   2) ประโยชน์ด้านวิชาการ
   3) ประโยชน์ในด้านนันทนาการ
   4) เหตุผลทุกข้อประกอบกัน

2. ปัจจัยที่เป็นเหตุให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงสืบเนื่องจากเหตุผลข้อใด ?

   1) การล่าสัตว์โดยไม่มีขอบขีดจำกัด
   2) การบุกรุกที่ของสัตว์ป่า
   3) สูญพันธุ์ตามธรรมชาติ
   4) การใช้สัตว์ป่าเป็นเครื่องทดลองทางการแพทย์

3. การป้องกันบำรุงรักษาและปรับปรุงแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าให้อยู่ในสภาพที่ดีไม่ถูกทำลายสูญหายไป เป็นความหมายของข้อใด ?

   1) การอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์
   2) การป้องกันสัตว์ป่าไม่ให้สูญพันธุ์
   3) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
   4) การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

4. อาณาบริเวณพื้นที่ที่ทางราชการกำหนดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าบางชนิดเรียกว่าอะไร ?

   1) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
   2) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
   3) เขตป่าสงวน
   4) เขตสงวนและคุ้มครองสัตว์

5. สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 หมายถึงประเภทใด ?

   1) คนไม่ใช้เนื้อเป็นอาหารห้ามล่า
   2) คนใช้ล่าเป็นเกมกีฬา
   3) คนใช้เนื้อเป็นอาหาร
   4) เหตุผลทุกข้อประกอบกัน